

Mens, waar ben je?

Voorganger: Ds. Erik van Halsema

Schriftlezing Oude Testament: Genesis 3: 6-9 en 4: 8-10

Tweede Schriftlezing: Matteüs 9: 9-13

Inleiding op het thema

Op deze eerste zondag van de veertigdagentijd maken we een begin met een serie diensten getiteld 'een God die gekend wil worden'.

Elke zondag zullen we deze vraag stellen: 'Hoe leren we vandaag God kennen?'

Het antwoord luidt vandaag: We leren God kennen in vragen die verlangen wekken.

Welke vragen zijn dat dan? Dat zijn de twee vragen die in de Bijbel als eerste aan mensen worden gesteld: als eerste "Adam, waar ben je?" en als tweede: "Kaïn, waar is je broeder?"

Overweging

Het zintuig dat vanmorgen centraal staat is dat van het *gehoor*. Maar in het verhaal van vanmorgen gaat het eigenlijk ook over andere zintuigen. De man en de vrouw *kijken* naar de boom waarvan God verboden heeft dat ze daarvan zullen eten, de boom van kennis van goed en kwaad. Maar de vruchten er van zien er heerlijk uit. Die moeten ze *proeven*! Zodra ze dat doen, dan worden hun de ogen geopend, en *zien* ze dat ze naakt zijn.

Maar dan, na *gezicht* en *smaak* het volle pond gegeven te hebben, schakelt het verhaal inderdaad over naar het *gehoor*. De mens en zijn vrouw *horen* dat God in de koelte van de avond door de tuin wandelt. Ze verbergen zich. En dan *horen* ze God roepen: *Adam, mens, waar ben je?*

Er zijn uitleggers die deze vraag merkwaardig vinden, overbodig. Waarom heeft God het nodig dat hij vraagt waar de mens zich bevindt? God is toch zeker alwetend, alziend, alhorend? We kunnen er Psalmteksten bijhalen die deze gedachte lijken te ondersteunen. God kent ons toch? Hij weet toch waar wij zijn, wie wij zijn, hoe wij zijn? Neem Psalm 139, één van onze meest geliefde psalmen:

*Heer, die mij ziet zoals ik ben,
dieper dan ik mijzelf ooit ken,
kent Gij mij, Gij weet waar ik ga,
Gij volgt mij waar ik zit of sta.*

Dus dan zou je zeggen dat de vraag van God inderdaad overbodig is.

Roeping van Mattheus, Bernardo Strozzi 1581 – 1644

Echter, binnen het verhaal van Genesis 2 en 3, binnen het verhaal van de Bijbel als geheel, binnen het verhaal dat wij allemaal schrijven als ons eigen levensverhaal, is het beslist geen overbodige vraag. Met dat deze vraag aan ons wordt gesteld op het moment dat wij ons verbergen voor God krijgen wij de mogelijkheid om op onze eigen manier antwoord te geven: een eigen, persoonlijk antwoord dat alleen u of jij kunt geven. Zo is de vraag *Adam, mens, waar ben je?* een uitnodiging om eens stil te blijven staan, op welk moment dan ook. En je af te vragen: hoe ga ik op mijn eigen manier antwoord geven op de roepstem van God die zich openbaart midden in mijn bestaan?

muziek

Maar stel dat zich in ons bestaan een roepstem van God openbaart, mag ik dan werkelijk zeggen waar ik mij bevind? Waar dan ook? Mag ik er op vertrouwen dat God mij op welk moment dan ook wil roepen, ja ook mij?

Het kan helpen om nu even terug te gaan naar het verhaal van Genesis 2 en 3.

De man en zijn vrouw bevinden zich daar werkelijk in een dal, een diep dal.

Het verhaal zegt dat ze een gebod hebben overtreden en dat vanaf nu alles mis gaat.

Zo luidt de heersende uitleg. Daar horen woorden bij als erfzonde. Anderen zeggen: pas

nu komt er werkelijk keuzevrijheid voor de man en zijn vrouw. Pas nu kunnen ze

volwassen worden. Dat is een mooie gedachte maar ook dan geldt dat de

volwassenheid maar wàt tegenvalt: vervloekt is de akker die ze gaan bewerken, zweeten

zullen we voor ons brood. Zo blijft die vraag van God klinken: *Adam, mens, waar ben je?*

– maar niet alleen toen in dat exemplarische verhaal spelend in de hof van Eden, maar in ieders levensverhaal.

Mens, waar ben je? als je werkelijk niet weet welke keuzes je moet maken in je leven.

Als er teveel opleidingen zijn die je kunt kiezen maar niemand die weet hoe de arbeidsmarkt over een jaar of vijf zal zijn.

Mens, waar ben je? In een baan die je eigenlijk helemaal niet wilt hebben maar je zit er nu eenmaal en je moet de beker helemaal uitdrinken.

Mens, waar ben je? Als je uitgerangeerd bent, niet meer nodig. Is er nog iemand die jou ziet, jou hoort?

Mens, waar ben je? Als je angstig bent voor alle dingen die komen gaan. Bang om de krant te openen, bang om de nieuwsapp te openen.

Stel dat die eerste vraag uit de Bijbel, *Adam, waar ben je* nog steeds klinkt, tot op de dag van vandaag, dan roept God ons om op welke plek we ons ook bevinden daar werkelijk te zijn – met huid en haar, met heel onze inzet. De vraag is alleen een echte vraag – en laten we daar maar van uit gaan – als God werkelijk bij ons betrokken wil zijn, waar we ons ook bevinden en hoe we ook zijn. Zowel in kracht als in zwakheid.

muziek

Nu lezen we door in de Bijbel. De eerste vraag, aan ons als mensen gesteld was in het paradijs. De tweede vraag wordt ons gesteld als we verdreven zijn uit het paradijs. De eerste vraag is de breuk tussen God en mens. De tweede vraag is de breuk tussen mensen onderling. Zoals de eerste vraag nog steeds na-echoot in ons leven, zo echoot de tweede vraag ook na.

U kent het verhaal. Eva krijgt een kind, Kaïn heet hij. Hij wordt landbouwer. Als tweede zoon wordt Abel geboren. Hij wordt herder. Dat eerste het beste verhaal over twee broers eindigt in een moord, op het open veld. En net zoals een hoofdstuk eerder een eigenlijk overbodige vraag werd gesteld, zo klinkt hier een vraag uit Gods mond:

Lector: Kaïn, waar is je broeder?

Het is een vraag die we misschien liever willen wegstoppen. Maar ook als we onze oren er voor dichtdoen dreunt die vraag nog na. Zodra een mens op jonge leeftijd tot het inzicht komt dat je niet alleen bent maar dat je met duizend en één draden verbonden bent met anderen, ook met anderen met wie je maar moet zien hoe er mee om te gaan, klinkt die ene oervraag, ooit voor de eerste maal gesteld aan Kaïn:

Lector: Kaïn, waar is je broeder; mens, waar is je zuster?

Moeten wij ons iets aantrekken van deze vraag? Wij zijn toch niet degenen die moorden of doodslaan? Zo zijn wij toch niet? Kaïn heeft letterlijk zijn broer vermoord. Wij doen dat subtieler.

Afgelopen Aswoensdag heeft Paus Leo een boodschap gepubliceerd die hierop ingaat. Hij deed een oproep tot “een zeer praktische en vaak ondergewaardeerde vorm van onthouding”. Hij riep op om “in deze veertigdagentijd af te zien van woorden die onze naaste beledigen en kwetsen. Laten wij beginnen met ons taalgebruik te ontwapenen, harde woorden en overhaaste oordelen te vermijden, ons te onthouden van laster en geen kwaad te spreken over wie niet aanwezig is en zich niet kan verdedigen.”

Zoals blikken kunnen doden, en het negeren van een mens kan doden, zo kunnen ook woorden doden. Paus Leo roept ons op om ons ten minste tot Pasen eens te onthouden van woorden die doden. En mochten we toch in de verleiding worden gebracht dan is het of in de verte deze vraag klinkt:

Lector: Kaïn, waar is je broeder; mens, waar is je zuster? Mens, hoor je het bloed dat uit de aarde schreeuwt tot God?

muziek

Zo zijn we in deze eerste dienst van deze serie tot tweemaal geroepen door God. Ook wij. Net zoals Abraham en Sara geroepen werden. En Mozes. En het volk Israël op de Sinaï. En Samuël. Profeten. Maar ook Matteüs de tollenaar.

Of de gemeente in Corinthe waarvan Paulus zegt dat juist zij die in de ogen van de wereld niet veel betekenen dat die geroepen zijn.

Zo worden ook wij uitgenodigd om midden in ons bestaan de roepstem van God te horen: *Adam, waar ben je? Kaïn, waar is je broeder?*

In de opeenvolging van die vragen kunnen we het dubbelgebod van de liefde herkennen: God liefhebben met geheel je hart en je naaste als jezelf. Ooit heeft iemand die twee vragen bewust aan het begin van de Bijbel gezet. Niet zozeer omdat die geklonken hebben in het begin, in een oertijd, als wel omdat het deze twee vragen zijn die *in beginsel* elke dag opnieuw klinken:

- gezocht worden door God, gezocht worden door je naaste
- of ook: zelf God zoeken, zelf je naaste zoeken.

Het is allemaal één beweging. Onze eigen calvinistische traditie is ooit begonnen met het bijhouden van die twee zaken. Zoals Johannes Calvijn schrijft aan het begin van zijn grote samenvattende werk: *bijna al onze wijsheid bestaat uit twee delen: kennis van God en kennis van onszelf.*

De komende weken gaan we steeds iets doen met die spiegel. We zullen eindigen met de beroemde woorden van Paulus uit 1 Corintiërs 13: *nu zien wij nog door een spiegel, in raadselen, maar straks van aangezicht tot aangezicht.*

In deze veertigdagentijd lezen we teksten die als een spiegel zijn. We zien ons eigen gelaat terug en vragen ons af: ben ik dat? Zo heeft ook ooit Kaïn in een spiegel gekeken, toen hij antwoord moest geven op die vraag: *Kaïn, waar is je broeder?* Hij had zijn broer doodgeslagen. Zo heeft hij letterlijk een lege plek veroorzaakt. De ruimte die door zijn broer werd ingenomen is er niet meer. Is nu een lege plek. Echter: daarmee heeft hij ook in zichzelf een leegte veroorzaakt.

In deze Veertigdagentijd gaan wij terug naar de kern, vanuit Goede Vrijdag en Paasmorgen: De leegte die wij zelf creëren – want wij zijn schepsels – daarin is Christus gaan staan. Hij heeft heel die leegte gevuld met zijn liefde – opdat wij verder konden. Zo gaan wij deze veertigdagen in – als mensen die samen Gods roepstem horen.

ds. Erik van Halsema

